

EGY ÁRPÁD-KORI TELEPÜLÉS TÖRTÉNETÉBŐL

Tavankút

S Z E K E R E S L Á S Z L Ó

A múlt század utolsó harmadában az egész magyar társadalom fokozódó lázban készülődött a honfoglalás 1000. évfordulójára, a millennium megünneplésére. Az előkészületi munkákból talán a történészek, levéltárosok és nem utolsósorban a régészek vették ki legderekasabban a részüket. Projektumok készültek, kiadványsorozatok jelentek meg, egyedi művek, monográfiák láttak napvilágot, amelyek mind az évforduló fényét és jelentőségét voltak hivatva emelni. A szerzők és a kiadók között az ország szinte minden struktúráját meg lehetett találni. Egyebek között a városi és önkormányzati struktúrákat is. A polgárság a 48-as, bukott forradalom keserűségét is gyógyítva vetette bele magát a múlt keresésébe, a társadalom ráébredt, hogy a nemzet- és önismeretnek a normális kulturális igények között van a helye.

A mozgalomból nem maradt ki Szabadka sem, amelynek a legpatinásabb oktatási intézményében, a Gimnáziumban éppen abban az időben tevékenykedett egy kitűnően képzett és végtelenül szorgalmas tanárember – Iványi István. Neki rendelte a sors, hogy Szabadka mindmáig legkimerítőbb és szakmai szempontból is legjobb várostörténetét megírja, a *Szabadka, szabad királyi város történetét* (I. 1886 és II. 1892).

Magától értetődő, hogy mielőtt a szintézishez hozzáfogott, hatalmas irattömeget tanulmányozott át itthon és idegenben is. Ennek az előkészítő munkának úgyszólván „melléktermékeként”, mert Iványi mindent jegyzett és osztályozott, értékes adattömeg gyűlt össze, amelyet nem hagyott elveszni, hanem energiáját nem kímélve szakaszonként rendezett és nyomtatásban kiadott 1889 és 1907 között *Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára* cím alatt, öt kötetben publikálta adatgyűjteményét. A számunkra felbecsülhetetlen értékű műbe a tudós tanár

beépítette a maga szeme világát is; az utolsó részeken már más segítségével vakon dolgozott.

Az alábbiakban Tavankút régmúltjának egy nagyon régi szakaszával szándékozom foglalkozni néhány régebben lefolytatott kisebb kutató-ásatás és egy tervásatás eredményei alapján. A fenti sorokat azonban le kellett írnom, mert erről az érdekes és nagyon régi településről Iványi István révén kaptam első információimat, amikor a sors úgy hozta, hogy itt, Szabadka környékén fogom a letúnt idők maradványait kutatni. Másrésztől említenem kellett Iványit és művét azért is, hogy rámutassak arra a tapasztalati tényre, hogy a nagyszabású társadalmi megmozdulások, még ha néha túlságosan nagy füsttel járnak is, pozitív, addig szunnyadó erőket tudnak felébreszteni és mozgásba hozni, és előre nem látható kivételesen értékes eredményeket képesek felmutatni.

Iványi Tavankútról csak annyit jegyzett le, amennyit a rendelkezésére álló okmányokból ki tudott szűrni. Azt, hogy 1439-ben Albert király és a Hunyadiak között kötött egyik szerződésben Tavankutat is említik, és hogy a település akkor már „város” (oppidum) volt, hogy később a Pongrácok, a Corvinok, illetve Török Imre birtokai közé tartozott. Korábbi adatokat nem sorakoztatott fel, mert a régebbi okiratokat megemésztette az idő. Nem hiszem azonban, hogy Iványinak nem volt tudomása azokról a romokról, amelyek az akkori Tavankút pusztán, Alsó- és Felső-Tavankút között, a „Vermes keresztnél” levő halmon voltak nagyon régtől fogva láthatók. Azt azért kétlem, mert Iványi nemcsak az írott okiratokat olvasta el aprólékosan, hanem a kéziratok térképeket is alaposan átvizsgálta, és történetesen a tavankúti templomrom a 18. század végéről eredő Vlassits-féle, a város birtokait ábrázoló közismert térképen is fel van tüntetve. Valamilyen oknál fogva azonban ezen az adaton átsiklott, és a romokat nem említette. A romokról tehát a szabadkaiaknak volt tudomásuk. Közvetve 1828-ban, az akkori új városháza felavatási ünnepsége alkalmával, díszbeszédében a polgármester fel is említette.

A tavankúti templomrom, mint minden középkori építmény szerte az Alföldön, nem kerülhette el a sorsát, a „kőkecske” után kutató kincskeresők és épületanyagot kereső emberek kegyetlen turkálását. Róla az első figyelemre méltó hír a szabadkai Városi Múzeumba 1956 őszén érkezett. Azt jelentették, hogy a „Vermes keresztnél” levő halmon, amit „Gredá”-nak neveznek, a föld tulajdonosa téglák után kutat, és nagy gödröt ásott, amelyben emberi csontokat is talált. Azon a helyen a föld

felszínén is vannak tégladarabok és csontok szétszórva. A bejelentő szerint az illető már két méter mély gödrot ásott.

A hír után, még abszolvens voltam, ketten mentünk ki megvizsgálni a helyzetet. Róka László a múzeum akkori mindenese és mindentudója kísért el a helyszínre. Nem kellett sokat tanakodnunk, megállapítottuk, hogy Dulić gazda a középkori templom alapjaiból feszegette fel vagy inkább tördelte a vörösré égetett, a mainál nagyobb méretű, pelyvával erősített téglákat. A temető nyomai is világosan mutatkoztak. Az említett kereszt tövében kiásott agyaggödör falában néhány átvágott sír körvonalai látszottak, és a magaslat felszínén is emberi csontdarabok heverték.

A további téglaszedésnek nehézség nélkül sikerült véget vetni, a gazda szívesen abbahagyta tevékenységét, hiszen a munka nehéz volt a sok törmelék miatt, és az eredmény sem volt a remélt. Megígérte, hogy gödrét be fogja temetni, és ha ásatni akarunk, kártérítés ellenében meg is engedi, hogy ott dolgozzunk. Erre azonban neki is meg nekünk is jó ideig várni kellett, mert pénzigénylésünk sokáig nem talált meghallgatásra.

A mai Tavankútról annyit kell tudni, hogy az elmúlt évtizedekben faluvá serdült település nem történelmi elődje helyén helyezkedik el. Tőle néhány kilométerrel nyugatabbra fekszik Felső-Tavankút, a kis településcsíra, amelyet bunjevác horvát lakosai, az ott található kápolna védőszentje után Sveta Anának neveznek, de hogy a dolog ne legyen egyszerű, a vasúton odaigyekvőknek Skenderevo megállóhelyen kell le szállnia.

A régészeti leletek bizonyága szerint a középkori okiratokban említett „város” ez utóbbi kis település helyén terült el. Annak keleti oldalán, a Felső-Tavankútról az Alsó-Tavankút felé vezető út mellett található a középkori templom romjainak a helye. Fekvése ideális. A természetes magaslatot kétfelől a Bácsér két ágának vizenyős völgye öleli körül. Északi irányban homokos dűnék terülnek el, délre pedig a termékeny televény kezdődik. Ide már csak a dolgos kezek kellettek, hogy oppidum/város keletkezzen. Ebben nem is volt hiány, ezt bizonyították a feltárások alkalmával előkerült romok, és a romok körül elhelyezkedő temető, amelyben szinte egymás hegyén-hátán feküdtek a csontvázak, az egykor itt élt lakosság néma tanúi.

Évek múlva, csak 1962 tavaszán került sor először egy rövid tájékoztató ásatásra. Néhány helybeli jelentkező és az ottani iskola egyik tanára által vezetett kis diákcsoport ingyenes segítségével. Időnkből, erőnkből

és a természet jóvoltából azonban csak néhány napos beavatkozásra futotta. Elmaradtak a remélt látványos leletek, és segítőtársaim érdeklődése hamar lelohadt, amikor pedig a hirtelen keletkezett áprilisi hóvihár jóformán betemetett bennünket, takarodót kellett fújnom, és véget vetni az „ásatásnak”. Mindamellett megfigyeléseink fontosak, értékesek voltak, és azért néhány sokatmondó leletet is a tarsolyomba tehettem.

Mindenekelőtt, a rombolások ellenére, találtunk sértetlen alapidarabot is, megállapítottuk, hogy a domboldal még tele van sírokkal, tehát bizonyossá vált, hogy a további kutatásoknak van értelme. A kiasott néhány árokkal nem sikerült megállapítanunk a templom méreteit, azt azonban meggyőzően lehetett bizonyítani, hogy az egykori templom tényleg nem egyszerű falusi épület volt, hanem igazi „városi” objektum, amelyet teljes egészében téglából építettek, ami itt mifelénk a középkor folyamán nagy szó volt. A legfontosabb bizonyíték erre az a 150–170 cm vastag tégl- és maltertörmeléből álló réteg volt, amelyet a templom feltételezett tornya helyén találtunk a legfelső humuszréteg alatt. Az ásatás során a morzsalékok között néhány ezüstből és bronzból készített pödrött végű, úgynevezett „S” hajkarikát leltünk, amelyek a lelőhelyet, jobban mondva a település korát legalább három évszázaddal korábbra datálják az első, 15. századi írásos dokumentumnál. Tehát a temető keletkezésének idejét is, illetve annak kezdeteit a 11. vagy legkésőbb, a 12. századra lehet tenni.

Az is fontos megfigyelésnek számított, hogy a törmelékek között olyan mészkő- és márványdarabokat lehetett találni, amelyek minden kétséget kizáróan építészeti díszítőelemek maradványai voltak. Ezek az elemek is arra utaltak, hogy lábaink alatt értékes építészeti emlék romjai fekszenek. Azzal a reménnyel távoztunk a hólepte lelőhelyről, hogy idővel majdcsak adódik alkalom a munka folytatására. Addig is keresztül-kasul jártam a romok környékét, hogy a felszíni leletek alapján megkeressem a feltételezett település helyét. Ez a vállalkozás sikerrel járt, mert az apró leletek gyakorisága és jellege alapján ítélve az azon a magaslaton húzódott, amelyik a településtől a vasúti megálló felé terjed.

Ismét a várakozás évei következtek. Időközben azonban a vajdasági régészek szakmai fóruma távlattervet dolgozott ki, amelynek a középkori problematikát tárgyaló fejezetében (Aracs, Dombó, Bács stb. mellett) helyet kaptak az olyan templomos helyek is mint Tavankút. Az érvelés az ilyen irányú kutatások tervszerű beindítására, amellyel, hogy addig ez a kutatási terület el volt hanyagolva, abból állt, hogy a nép-

vándorlás kori kérdésekhez hasonlóan a középkori problematika tárgyilagossága is mérhetetlenül fontos. Hiszen az állandóan melegen tartott magyar–ósláv viszonyok helyes megközelítése és értékelése csak megfelelő szintű és mennyiségű régészeti bizonyíték igénybevételével végezhető el. Amivel bizony hűjával voltunk (és vagyunk). A különböző történelmi összefoglalásokban gyakran előfordul (még azokban is, amelyek tudományos igénnyel íródnak), hogy olyan kitételeket lehet találni, amelyek enyhén szólva minden tényalapot nélkülöznek. A kellő szakértelem nélkül összerótt „szintézisekben”, újságcikkekben, alkalmi írásokban a nagyközönség felé időnként hajmeresztő állítások áramlanak. Egyes szerzők úgy gondolják, hogy a külföldi irodalom révén elérhető adatok idehaza nem érvényesek, és az itthoni hiányokat féligazságokkal és légből kapott adatokkal is pótolni lehet. Körülbelül ezek voltak három évtizeddel ezelőtt az érvek, és a mai helyzetből ítélve – tisztelet a kivételeknek –, lényeges változás az érintett területen nem történt.

A távlattev, sajnos, nem volt hosszú életű. 1967-ben, a kezdeti szakaszban azonban a múzeum megkapta a tavankúti ásatásra az egyszeri támogatást. A tartományi segítségből és abból a kevésből, amit a község hozzáadott, háromheti tudományra tellett. Október vége, november eleje ment rá az ásatásra. Hűvös, szeles volt az akkori ősz, legfőképpen a szél okozott sok bosszúságot, mert a száraz homokot állandóan a gödrökbe és a nyakunkba szórta. A kutatógárdát a szabadkai két személy, Szekeres és Róka mellett, Nagy Sándor Újvidékről, Bálint Alajos, a szegedi Móra Ferenc Múzeum igazgatója és négy belgrádi egyetemista alkotta.

Az első beavatkozásra szánt nem túlságosan nagy összeggel, amellyel rendelkezünk, nem mertem mindjárt nekivágni a komplikáltnak és hosszadalmasnak ígérkező romok feltárásába, habár akkor is az érdekelt a legjobban, hanem a halom délkeleti lejtőjén levő temető rész kutatását kezdtük el. A sírok sűrűn egymás mellett helyezkedtek el. Mélységük változó volt, voltak egészen sekélyek, 30–40 cm mélyek, és voltak mélyebbek is, de 150 cm-nél mélyebbet nem konstatáltunk. A gyermeksírok mind sekélyek voltak, a többiek mélységét pedig néhol az is meghatározta, hogy annak idején a megkezdett helyen már volt egy sír, és miatta nem akartak mélyebbre hatolni. Egyébként a huzamosabb ideig használatban volt középkori temetők egyik jellemzője, hogy a sírokat nagyon gyakran egymásba ásták. Tavankúton az átlagos mélység esetében számításba kell azt is venni, hogy a domboldal az elmúltakban,

kivált azóta, amióta rajta intenzív mezőgazdasági tevékenység folyik, bizonyos mértékben lekopott.

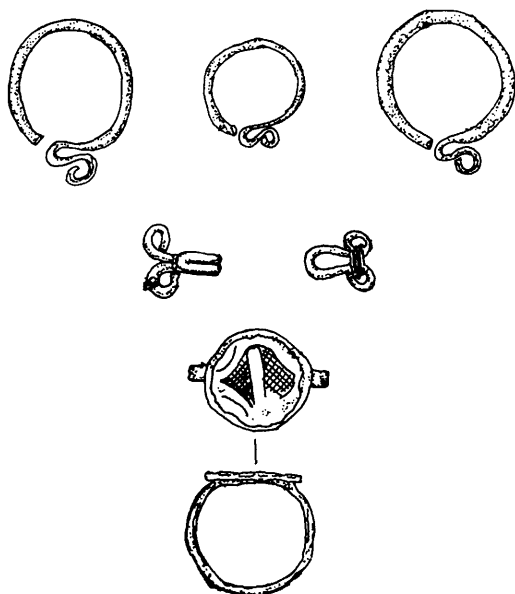
A három hét alatt, hozzávetőleges számítások szerint, az egész temetőnek csak ötödrészét sikerült feltárni. Pontosítani a becslést kutatóárok-kal lehetett volna megtenni, de ezt a legközelebbi alkalomra hagytuk. A talált körülmények alapján úgy értékeltük, hogy az általunk feltárt területen már az ásatás megkezdése előtt különböző gödrökkel, illetve szántással 60–70 sírt semmisítettek meg. Nekünk, a csapatnak összesen 115 sírt sikerült kiásni és dokumentálni, de az ásatás során a földből előkerülő szétszórt csontokból ítélve az eltemetettek száma ezen a területen sokkal nagyobb volt. Nemre nézve a temetőt használó közösség kiegyensúlyozott képet mutat: a 24% meghatározhatatlan nemű egyed mellett 26% volt a nő, 28% a férfi és 22%-ot tettek ki a gyermekek sírjai. A temetkezési mód is egységes volt. A sírok tájolása nyugat–keleti volt, a halottakat kinyújtva a hátukra fektették úgy, hogy a fejük a nyugati oldalon volt, arccal kelet felé voltak fordítva. Csak egy elütő példát regisztráltunk, amikor egy férfi csontvázat bal oldalára fordítva bontottuk ki (35. sír). A kezek vagy a test mellett kinyújtva vagy az ölükben voltak. Három sírba temettek el két-két személyt; az egyikben két fiatal nőszemély feküdt, a másik kettőbe egy-egy anyát temettek el az alsó lábszáraik közé fektetett gyermekükkel (101., 110. sír). A sírgödörök körvonalai a sűrű szubhumuszban nem látszottak, méreteiket nem lehetett megállapítani, csak egyes csontvázak helyzetéből lehetett következtetni arra, hogy a kiásott gödör nagyon keskeny, és helyenként egyenetlen aljú volt. Amennyiben a gödör ásása közben régebbi sírt bolygattak meg, a halott csontjait összeszedték, és saját halottjuk mellé temették. Nincs kizárva, hogy egyes családok csoportokban földelték el halottaikat, úgy, hogy adott esetben a sírásók tudták, hogy melyik rokonuk maradványairól van szó. Koporsószerkezetet csak két esetben lehetett megállapítani, és két esetben fordult elő, hogy a halott bal oldala mellett a sír hosszában élére állított deszkalap maradványai voltak láthatók. Három halott szájába pénzermét helyeztek el. Ezek lehetnek a legkorábbi sírok, tekintve, hogy ez a szokás nagyon régi volt, és az egyház nem tolerálta, idővel ki is irtotta. A sírok régisége mellett szól az az adat is, hogy az érmék korai Árpád-kori uralkodók veretei voltak: I. András uralkodó 1045-től 1060-ig és I. (Szt.) László uralkodó 1077-től 1095-ig.

Ha a halottak mellett talált tárgyak száma vagy értéke alapján akarjuk megítélni a tavankúti középkori társadalom gazdasági erejét, azt mond-

hatnánk, hogy az ide temetettek zömmel szegények voltak, mert például ezüst pödrött végű (úgynevezett „S”) hajkarikát csak hét sírban találtunk, és a további leletek sem voltak számosak és átlagon felüliek. Habár itt meg kell jegyezni, hogy három halottnál két-két darab, egynél pedig hét darab hajkarika volt a koponya tájékán (41. sír). Az, aki hét hajkarikát font a hajába, és az a két nőszemély, akiknek a fején ezüstszalakból és préselt rozettából készítettek homlokdísz, pártát (60. és 90. sír), élete során bizonyára a közösség tehetősebb tagjai közé tartozott. Ugyanez vonatkozik arra az aranyhuzalból készített hajkarikára is, amelyet jóval korábban, szántás közben talált a helyszínen a tulajdonos. Más szóval, a társadalom rétegződése világosan kiolvasható az eddigi leletekből.

A halom magasabb részén, a sírok között egy kb. 2 X 2 m nagyságú gödör jelentkezett, amelynek az alján, tervszerűen, szorosan egymás mellé rakva, 96 koponya sorakozott. A koponyákhoz tartozó többi csont mind hiányzott. Mivel a jelenséget pontosan nem tudtuk megmagyarázni, a leletet elneveztük osszáriumnak. A koponyák révén nem valamilyen katasztrófára, netán kivégzésre kell gondolni. Inkább arról lehet szó, hogy a templom megsérült (tatárjárás, kunok pusztításai?), és annak megújítása során az altemplomból kitakarították a korábbi halottak maradványait, és a koponyákat egy közös sírba helyezték. Az altemplom létezése kétséges, ennél fogva a fenti feltételezés is csak inkább munkahipotézis. Bizonyítékot arra, hogy esetleg magát a temető egy részét újították fel, és akkor gyűjtötték össze a sok koponyát, nem lehetett találni. Ez ellen szólnak a 14–15. századi (fejdíszes) sírok között talált bolygatatlan korai „S” hajkarikák és korai pénzérmeket tartalmazó sírok is. Lehet, hogy egykor, ha a temetőt teljes egészében sikerül majd feltárni, választ fogunk kapni az osszarium problémájára is. Egyelőre csak az látszik valószínűnek, hogy a templom körüli építkezésekkel van kapcsolatban.

Végeredményben a temetőről előlegezni lehet azt a véleményt, hogy a 11. században, annak közepén már használták, és hogy a 15. század dereka táján hagyták el. A kezdetekre a pödrött végű hajkarikák és I. András, valamint I. László királyok veretei, az utóbbi adatra pedig egy síron kívül talált pénzérme, Hunyadi János kormányzó (1446–1452) verete ad hitelt. Magától értetődik, hogy az esetleges további kutatások finomíthatják a szélső határokat, és a közbeeső idők viszonyaira is némi fényt deríthetnek. Ami a templomot illeti, annak a megítélésére ma még nagyon kevés adattal rendelkezünk. A 11. század második felében már

*Három darab pödrött végű „S” hajkarika ezüstműből, XI–XII. század
 Egy pár ruhakapocs bronzból, XIV–XV. század
 Ezüstgyűrű felül- és oldalnézetből, XIV. század*

A tavankúti ásatás 1967-ben

állhatott egy korai, feltehetően román stílusú épület, amelyet egy rombolás (?) után, a 14. század folyamán gótikus stílusban újjítottak fel. Erre vall az a mészkőből készített mérműves ablakkeret-töredék, amelyre az osszáríum közelében akadtunk.

Az 1967-ben végzett feltárások után, 1976-ban még egy kisebb ásatás következett, amely arra irányult, hogy kitapogassuk a templom alapjait. Ebben a munkában már Ricz Péter kollégám is részt vett. Több helyen megtaláltuk az alapok nyomait, vagyis a szellemfalakat, amelyek segítségével talán lehetséges lesz az építkezési fázisok rekonstrukciója. Ennek a legutóbbi vállalkozásnak a legfontosabb hozadéka azok a belső stukkódarabok, amelyeken gyönyörű freskórészletek láthatók, és amelyek ismételten azt illusztrálják, hogy tényleg nem közönséges kis templomocska maradványait őrzi a Vermes kereszt melletti halom.

*

A honfoglalást követő egy évszázad alatt a honfoglaló magyarság az új környezetben akkora utat tett meg a társadalmi fejlődés útján, amekkorát abban az időben kevés nemzet tett meg oly rövid idő leforgása alatt. A Kárpát-medencében talált politikai, népi és gazdasági viszonyokat részben saját életfeltételeihez idomította, részben pedig maga idomult hozzájuk, mindezt olyan megrázkódtatás nélkül, amely veszélybe sodorta volna egyensúlyát és létét.

Az átalakulás során gyors ütemben változott meg anyagi kultúrája is, illetve hihetetlen gyorsan alakított ki közelebbi és távolabbi környezetével, elsősorban szláv alattvalóival és szomszédjaival egy-egy egyedülálló kulturális egységet, amelynek kialakításában és későbbi kiteljesedésében elsőrangú szerepet játszott. A magyar népnek Pannóniában töltött első másfél százada csodákkal, nem várt fordulatokkal volt kitöltve.

A 10. század végén és a 11. század elején, az Alföld többi részeihez hasonlóan, itt, a Délvidéken is sorban jelentek meg azok a temetők, amelyeket mind a bjelobrdói kultúra körébe lehet sorolni, abba a körbe, amelyet a múlt század végén, első értékelésük pillanatában éppen a magyar kutatók nyilvánítottak szlávnak, amiben csak részben volt igazuk. Amíg ezt másokkal is meg tudták értetni, több mint fél évszázadnak kellett eltelni. A bjelobrdói kör vezérletelei között szerepelnek a pödrött végű vagy „S” végű hajkarikák, a több fémhuzalból összefont nyakperecek (torquesek), a bronzból öntött kígyófejben végződő karperecek,

két tagból álló szív alakú függődíszek, gyűrűk és egyéb tárgyak. Az államalapítás nyomán hirtelen feljavult életfeltételekről, az általános gazdasági fellendülésről azok az akkoriban keletkezett, több száz sírból álló temetőik tanúskodnak, amelyek mindenfelé, nálunk is fellelhetők (Verusics – Nitrogénművek, Nosza – Órhegy, Felsőhegy – Farkas-tanya és Paphalom, Gombos – Vasútállomás, Horgos – Budzsák [volt Röckbirtok] stb.).

Miután az uralkodók a 11. század folyamán mindenütt érvényt szereztek annak a Szent István-i rendeletnek, amely szerint minden falu lakossága templomot köteles építeni, sok helyen elhagyták ezeket a korábbi „köznépi temetőket”, és az újonnan épített templomok köré kezdték temetni halottaikat. Volt azonban eset, amikor a meglévő temető mellé építették az új templomot. Ilyesmirel lehet szó Tavankút vagy például a Hajdújárás – Kővágó lelőhelyen kiásott temető esetében.

Miközben sorozatban építették a kis falusi templomokat, a 11., de különösen a 12. század folyamán már monostorok is keletkeznek. A mitrovicai (Száva-szentdemeter) kivétel ebben az esetben, mert ez az egyetlen, amelyik származását Bizáncból vezeti le, mintegy halvány visszatükröződéseként annak a fontos szerepnek, amelyet a késő római korban Sirmium játszott a kereszténység történetében. Mindjárt utána kell említeni a Majdán falu mellett egykor állott Oroszlános kolostort, amelyet a hagyomány szerint az Ajtony felett győzedelmeskedő Csanád emeltetett. Szélesebb környezetére tett hatása miatt azonban sokkal jelentősebb az a kolostoregyüttes, amelyik a Duna jobb partján, a Fruška gora egy völgyében, a mai Rakovac falu mellett állt. Ez a Dombó kolostor, amely annak idején építészeti szempontból kivételes újdonságot jelentett egész Dél-Magyarország számára.

A másik nagyon jelentős templomos monostor a titeli, amely a 11. század befejező szakaszában épült fel. Létének egész ideje alatt, egészen a 16. századig, Magyarország leggazdagabb monostorai közé tartozott. Ez a monostor, sajnos, teljesen elpusztult, még a nyoma is alig maradt meg. Itt kell megemlíteni a bácsi és a monostorszegi kolostort is, amelyeknek a fénye és gazdagsága igazolja ezeknek a területeknek természetes erejét, mindenkori gazdasági potenciálját. A felsorolásból nem maradhat ki az aracsi kolostor sem, amely még romos állapotában is több száz évet vészelt át, és még a mai napig is, rogyant állapotában is fenséges látványt nyújt az oda látogatónak.

A 13. század folyamán területeinket is nagy megpróbáltatások érték a tatár támadás alatt és a kunok pusztításai miatt, amikor addig felépített templomaink legnagyobb része kárt szenvedett vagy elpusztult, ideértve a tavankúti templomot is.

A bekövetkezett nehézségeket azonban újabb fellendülés követte, és ennek a fellendülésnek a következményeképpen fejlődhetett ki Tavankút oppidummá, megelőzve ezzel más, a későbbiek folyamán nagyobbá, erősebbé cseperedett településeket, mint például Szabadkát.